

บทความ ผ้าไหมเชียงใหม่ ตอนที่3 กรรมวิธีในการทอผ้าไหม

จากสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ เล่มที่ 8

อุดม รุ่งเรืองศรี

กรรมวิธีในการทอผ้าไหม

การทอผ้ามีกรรมวิธีในการทอซึ่งแบ่งเป็นขั้นตอนได้หลายขั้น ตอนเริ่มตั้งแต่การนำเส้นไหมมาข้อมสี ซึ่งเส้นไหมที่จะนำมาข้อมสีส่วนมากจะได้มาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดนครราชสีมา ร้อยเอ็ด มหาสารคาม อุบลราชธานี เส้นไหมที่ส่งมานี้บางครั้งก็จะข้อมสีส่งมาให้เลย แต่ถ้ายังไม่ได้ข้อม ทางโรงงานก็จะนำมาข้อมเอง โดยกำหนดสีที่จะข้อมตามความต้องการ เมื่อได้เส้นไหมที่มีสีตามความต้องการแล้ว ก็ จะนำเข้าสู่กรรมวิธีในการทอเลย โดยจะแบ่งออกเป็นขั้นๆ ดังนี้

ขั้นกรอใส่หลอด

นำเอาเส้นไหมมาใส่เครื่องมือในการทอ ซึ่งทำด้วยไม้ไขว้กับวงล้อ แล้วปั่นไหมจากวงล้อมาใส่หลอด เมื่อเต็มแล้วก็จะเปลี่ยนปั่นใส่หลอดใหม่ต่อไป

ขั้นเรียงเส้นไหม

นำเอาหลอดไหมจากขั้นแรกมาวางเรียงกันตามแนวเครื่องมือ ซึ่งทำเป็นโครงคล้ายโต๊ะมีแนวตั้ง เรียงเส้นไหมจากหลอด การนำมาเรียงเส้นไหมนี้จะต้องเรียงตามความกว้างของผ้า เช่น ผ้าหน้ากว้าง 36 นิ้ว หรือ 40 นิ้ว ก็จะเรียงไปตามแนวนั้น

ขั้นใส่ฟืม

ขั้นนี้นับว่าเป็นขั้นที่ค่อนข้างยาก เพราะเป็นงานที่อาศัยความละเอียดประณีต คนทำจะต้องมีประสบการณ์เป็นพิเศษ ขั้นนี้ก็คือ ต้องนำเอาปลายเส้นไหมที่เรียงแล้วนั้นมาผูกติดกับเขาที่ละเส้น ซึ่งต้องใช้เวลามาก จากนั้นก็เลื่อนเข้าฟืมสำหรับเป็นไหมยืนในการทอต่อไป

ขั้นทอ

นำเอาฟืมที่มีเส้นไหมแล้วมาเข้าเครื่องทอ โดยเอาเส้นไหมที่ติดกับฟืมเป็นไหมยืนซึ่งเป็นแนว ไหมยืนนี้ส่วนมากนิยมใช้ไหมญี่ปุ่น และไหมสำหรับใส่กระสวยพุ่งเป็นไหมไทย ทั้งนี้เพื่อให้เนื้อผ้าไหมดีขึ้น

การทอผ้ามี 2 วิธีคือ ทอที่กระทู และทอที่มือ

ในการทอด้วยที่กระทูนั้น เมื่อเอาฟืมเข้าเครื่องทอ แล้ว ก็จะเริ่มทอโดยใช้เท้าเหยียบไม้ที่มีสายโยง ทำให้ด้ายยืนแยกเป็นช่อง มือขวาดึงสายกระทู จะทำให้กระทูสอยร่อนไปตามช่องนั้น แล้วเอามือซ้ายจับฟืมกระทูเข้ามาเพื่อทำให้เส้นไหมที่สอดเข้าไปด้วยกระทูนั้นแน่น ถ้ากระทูไม่แรง เนื้อผ้าไหมก็จะไม่แน่น การทอที่กระทูนี้ มือซ้าย ขวาและเท้าจะต้องสัมพันธ์กันเป็นจังหวะ ถ้าไม่เช่นนั้นไหมที่ติดกับกระทูจะขาด และมีผลทำให้เนื้อผ้าไหมไม่เรียบเท่าที่ควร หากทอผ้าไหมด้วยที่มือ ก็มีวิธีการเหมือนกับที่กระทู เกือบทุกอย่าง ต่างกันตรงที่ว่าที่มือต้องใช้มือพุ่งกระทูใหม่

สลับไปมาซ้ายขวาคือ ถ้ามือซ้ายพุ่งกระทู มือขวาก็จับฟืมกระทู ถ้ามือขวาพุ่งกระทู มือซ้ายก็ต้องจับฟืมกระทูสลับไปมาอย่างนี้เรื่อยไป

การทอที่มือนี้อาจใช้เวลานานมากกว่าที่กระทู เพราะต้องอาศัยความละเอียดลออเป็นพิเศษ จึงทำให้เนื้อผ้าที่ออกมาเรียบเนียนแลดูสวยงามมากกว่าผ้าที่ทอแบบที่กระทู

ความสัมพันธ์ระหว่างไหมพุ่งไหมยืน ทำให้เราได้เนื้อผ้าไหมที่ทอต่างกันอย่างคือ

ถ้าเนื้อผ้าแบบบาง **Light Weight** จะใช้ไหมพุ่ง 1 เส้น

ถ้าเนื้อผ้าแบบกลาง **Medium Weight** จะใช้ไหมพุ่ง 2 เส้น

ถ้าเนื้อผ้าแบบหนา **Heavy Weight** จะใช้ไหมพุ่ง 4-6 เส้น

ขอบคุณข้อมูลจาก สารานุกรมไทย ภาคเหนือ เล่มที่ 8

ขอบคุณภาพจาก ศูนย์วิชาการและเทคโนโลยีสิ่งทอพื้นบ้าน(ฝ่ายแกมใหม่) โองเฮียนสืบสานภูมิปัญญา